

ожидают реакции со стороны связки «ЕСПЧ — КМ СЕ» для того, чтобы начать действовать по устранению структурных/системных недостатков. Например, относительно Украины принято только одно пилотное решение (по делу «Юрий Николаевич Иванов против Украины») и основные усилия правительства и парламента в течение последних двух лет были направлены на выполнение данного решения, хотя очевидно, что структурные/системные недостатки не исчерпываются только констатированными в данном пилотном решении. По сути данная система является ограниченной только вопросами надзора за исполнением решений ЕСПЧ и не обладает возможностями превенции новых дисфункций либо неотложного (до рассмотрения ситуации в ЕСПЧ) реагирования на новые дисфункции национальных правовых систем.

Представляется, что существующую систему мониторинга системных/структурных недостатков необходимо дополнить национальным уровнем, действующим наряду с региональным (ЕСПЧ — КМ СЕ — ПАСЕ), обеспечив при этом его независимость, дабы избежать имплицитную заинтересованность причастных государственных органов в приукрашивании проблемной ситуации (-ий). Цель данного уровня — на основе формализованных критериев (индикаторов) посредством национальной и Совета Европы правовой статистики, иных источников (например, опроса, информации правозащитных организаций, контент-анализ научных исследований и проч.) выявлять и обнародовать возможные или существующие дисфункции национальной правовой системы, которые могут привести к системным нарушениям прав и основоположных свобод, гарантированных ЕСПЧ. Результаты такого мониторинга могут быть использованы и ЕСПЧ при принятии решения о приоритетности рассмотрения конкретных дел либо их группировки как повторяющихся и т. д.

АНЦУПОВА Т. О.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
провідний науковий співробітник науково-дослідної частини,
доктор юридичних наук, доцент

ЩОДО ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Питання щодо правової природи Європейського суду з прав людини яке має всі підстави бути дискусійним. Рада Європи, на відміну від ЄС, може бути віднесена до традиційних міжнародних міжурядових організацій. Але правовий механізм Конвенції про захист

прав людини і основоположних свобод (Конвенція) не є типовим міжнародно-правовим механізмом, а його специфіка визначає його наднаціональний статус.

Визначення наднаціональності є достатньою мірою розробленим у міжнародній правовій доктрині. Поняття, сутність і критерії наднаціональності досліджували В. А. Василенко, О. К. Вишняков, Д. І. Кулеба, В. І. Муравйов, Т. Н. Нешатаєва, А. М. Талалаєв, Є. О. Шибаяєва, О. М. Шпакович та інші науковці. Слід зауважити, що поняття «наднаціональність» з'явилося у міжнародно-правовій літературі у зв'язку із створенням і функціонуванням Європейських співтовариств. Але це не означає, що термін «наднаціональність» не може використовуватись для характеристики правової природи (статусу) окремих органів міжнародних організацій, які можуть приймати обов'язкові для держав-членів рішення, які діють на їх території поряд із внутрішнім правом без додатково вираженої на таку дію волі держави. Європейський суд з прав людини є саме таким органом.

«Наднаціональність» як правове явище має низку ознак: 1) право органу, організації або співтовариства зобов'язувати своїх членів без їх додаткової згоди, шляхом прийняття обов'язкових рішень більшістю голосів; 2) право своїми рішеннями зобов'язувати або уповноважувати фізичних або юридичних осіб або державні органи держав-членів безпосередньо без трансформації цих рішень до національного права держав (принцип прямої дії). Більше того, такі рішення мають пріоритет у порівнянні з рішеннями органів національної влади (за принципом верховенства); 3) наділення правом приймати такі рішення неподставницьких органів, тобто органів, які складаються з незалежних від держав міжнародних громадянських службовців; 4) право органу та/або організації на втручання у важливі питання, які стосуються внутрішньої компетенції держав-членів.

Статут Ради Європи, Конвенція або Регламент Суду прямо не визначають його наднаціональний статус. Між тим, у офіційних виступах і заявах посадових осіб Ради Європи (Наприклад, Генерального Секретаря Ради Європи, Комісара Ради Європи з прав людини), які можна вважати *opinio juris*, йдеться про наднаціональність контрольного механізму Конвенції. Слід зауважити, що без контрольного механізму у вигляді Європейського суду з прав людини, Конвенція є типовим міжнародним договором тому, що особливості правового режиму Конвенції виявляються не в матеріально-правовій, а в процесуально-правовій площині, а точніше у процесі реалізації її положень. Наведемо наступні аргументи:

По-перше, з 1998 р. держави зобов'язані визнати юрисдикцію Суду і право подачі індивідуальних заяв.

По-друге, якщо держава відмовляється від підписання Конвенції, вона не може бути членом Ради Європи. Те ж саме стосується вимоги визнання юрисдикції Суду.

По-третє, у рішеннях Суду визначаються конкретні строки їх виконання. Як правило — це три місяці відповідно до стандартної процедури і від 6 місяців відповідно до розширеної процедури моніторингу. Моніторинг виконання рішень Страсбурзького суду здійснює Комітет міністрів. У разі якщо рішення не виконується у зазначені строки, починають діяти штрафні санкції щодо держави-порушника, які з самого початку визначені у рішенні.

По-четверте, якщо Комітет Міністрів вважає, що Висока Договірна Сторона відмовляється виконати остаточне рішення у справі, в якій вона виступає стороною, він має право, після направлення офіційного повідомлення цій Стороні, і шляхом прийняття рішення більшістю голосів у дві третини від числа представників, уповноважених брати участь у роботі Комітету, передати на розгляд Суду питання, чи не порушила ця Сторона своє зобов'язання, встановлене відповідно до пункту 1 ст. 46 Конвенції (обов'язкова сила та виконання рішень). Якщо Суд встановлює порушення пункту 1, він передає справу Комітету Міністрів для розгляду заходів, які підлягають прийняттю. Найбільш жорстким заходом може бути виключення із складу Організації

По-п'яте, де-факто норми Конвенції є нормами прямої дії, окрім того більшість цих норм конституціоналізовані у всіх державах-членах Ради Європи та знайшли відображення у внутрішньому законодавстві.

По-шосте, індивід або група індивідів (юридичні особи) можуть за умови вичерпання всіх національних заходів правового захисту звернутись до ЄСПЛ особисто.

По-сьоме, запровадження правила 39 Регламенту Суду надає можливість вимагати тимчасових запобіжних заходів щодо припинення порушень прав, гарантованих Конвенцією. Ця реакція Суду є негайною і прямо впливає на зупинення ситуації, що відбувається у державі.

На нашу думку, ці фактори свідчать на користь наднаціональної компетенції Європейського суду з прав людини. Щодо правового статусу Суду можна зазначити, що безумовно Суд входить до системи органів міжнародного правосуддя. Існує думка, що Суд має як міжнародно-правову, так і наднаціональну компетенцію. Так, розглядаючи міждержавні спори, Суд виступає у якості органу міжнародного правосуддя. Розглядаючи спори фізичних або юридичних осіб проти певної держави (держав), що впливають з внутрішньодержавних відносин, Суд виступає у якості органу наднаціональної юрисдикції.